

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

СУЧАСНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ І ПАСИВАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконав:

студент 4 курсу групи 472-3
денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»

Лукінчук Іван Михайлович _____

Керівник:

доцент кафедри фінансів і кредиту

Абрамова Алла Сергіївна _____

*До захисту допущено на засіданні кафедри
протокол № _____ від _____ травня 2025 р.
Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.*

АНОТАЦІЯ

Лукінчук І.М. Сучасні аспекти управління активами і пасивами комерційного банку. – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2025.

У кваліфікаційній роботі проведено дослідження теорії і практики управління активами і пасивами комерційного банку. Досліджено економічний зміст та структуру активів і пасивів банків, визначено теоретичні підходи до їх управління. Проведено аналіз результатів управління активами та пасивами комерційних банків в Україні у 2022-2024 роках. Встановлено проблематику підвищення якості управління активами і пасивами комерційного банку та шляхи її вирішення.

Ключові слова: управління активами і пасивами, комерційний банк, структура балансу банку, ресурсна база банку, диверсифікація активів, управління капіталом, банківські інструменти, стратегія фінансування.

ANNOTATION

Lukinchuk I.M. Modern aspects of commercial bank asset and liability management. – Manuscript. Qualification work for obtaining the first (bachelor's) level of higher education in specialty 072 «Finance, banking and insurance». Yuri Fedkovich Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2025.

The thesis examines the theory and practice of managing commercial bank assets and liabilities. It explores the economic content and structure of bank assets and liabilities and identifies theoretical approaches to their management. It analyses the results of commercial bank asset and liability management in Ukraine in 2022–2024. The problems of improving the quality of commercial bank asset and liability management and ways to solve them are identified.

Keywords: asset and liability management, commercial bank, bank balance sheet structure, bank resource base, asset diversification, capital management, banking instruments, financing strategy.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ І.М. Лукінчук

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ТА ПАСИВАМИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ.....	5
1.1. Економічна природа та структура активів і пасивів банків.....	5
1.2. Теоретичні підходи до управління активами та пасивами банку.....	10
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ТА ПАСИВАМИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В УКРАЇНІ У 2022-2024 РОКАХ.....	15
2.1. Оцінки результатів управління активами і пасивами комерційних банків в Україні.....	15
2.2. Аналіз управління активами та пасивами АТ «Ощадбанк»...	24
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ І ПАСИВАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ.....	31
3.1. Зарубіжний досвід управлінні активами і пасивами банку....	31
3.2. Проблеми та пропозиції щодо удосконалення управління активами та пасивами банку.....	37
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	44

ВСТУП

В умовах глобалізації фінансових ринків та динамічного розвитку банківського сектору особливого значення набуває ефективне управління активами та пасивами комерційного банку. Збалансованість цих двох складових є ключовим фактором забезпечення фінансової стійкості, прибутковості та конкурентоспроможності банківської установи.

Активне та пасивне управління охоплює комплекс заходів, спрямованих на оптимізацію структури балансу банку, забезпечення його ліквідності, мінімізацію ризиків та максимізацію прибутку. В умовах нестабільного макроекономічного середовища, зростання волатильності на фінансових ринках та посилення регуляторних вимог перед банками постає завдання вдосконалення підходів до формування та використання фінансових ресурсів.

Актуальність теми зумовлена необхідністю пошуку нових підходів до управління активами та пасивами, зокрема з урахуванням діджиталізації банківських процесів, розвитку фінтеху та нових ризиків. Вивчення сучасних аспектів цього процесу дає можливість запропонувати ефективні рішення для підвищення фінансової стійкості банку.

Тема управління активами та пасивами комерційних банків активно вивчається як українськими, так і зарубіжними науковцями. Найбільший внесок у розвиток цієї теми здійснили: Іванов Ю.В. (банківський менеджмент, ризик-менеджмент та ефективність банківських стратегій), Дмитренко Г.А. (досліджує системами управління ризиками в банківській діяльності, особливо ризиком ліквідності та процентним ризиком), Мороз А.М. (теорія банківських операцій, зокрема активів та пасивів банків), Бланк І.А. (працює у галузі фінансового менеджменту, оптимізації структури активів і пасивів) тощо.

Метою дослідження є аналіз теоретичних та практичних аспектів управління активами і пасивами комерційного банку та розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності цього процесу.

Завдання дослідження:

1. Дослідити економічну природу та структуру активів і пасивів банків.
2. Визначити підходи до управління активами та пасивами.
3. Оцінити результати управління активами і пасивами комерційних банків в Україні у 2022-2024 роках.
4. Проаналізувати управління активами та пасивами АТ «Ощадбанк».
5. Дослідити зарубіжний досвід управлінні активами і пасивами банку.
6. Окреслити проблеми та представити пропозиції щодо удосконалення управління активами та пасивами банку.

Об'єктом дослідження є процес управління активами та пасивами в комерційному банку.

Предметом дослідження є система відносин, що виникає у процесі управління активами і пасивами банку у сучасних умовах.

При підготовці бакалаврської роботи були використані наступні наукові методи: аналізу і синтезу, порівняльного аналізу, індукції та дедукції.

Інформаційною базою роботи є: нормативні акти України, що регулюють діяльність банків, нормативні документи НБУ, офіційна статистика НБУ, Державної статистичної служби України, Річна фінансова звітність комерційних банків, наукова література (монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних авторів з проблем управління банківськими активами та пасивами).

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ТА ПАСИВАМИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

1.1. Економічна природа та структура активів і пасивів банків

Комерційні банки як фінансові посередники відіграють ключову роль у системі руху капіталу між галузями. Основною метою банківської діяльності є управління активами та пасивами, які відображають фінансову стабільність, прибутковість та ризик установи.

У науковій економічній теорії активи комерційного банку є економічними ресурсами, доступними та контрольованими ним для отримання доходу, підтримки ліквідності та забезпечення фінансової стабільності. Вони формуються шляхом розміщення власного і боргового капіталу і становлять одну з двох основних складових балансу банку.

Економічна суть активів банку в тому, що вони є матеріальним і фінансовим проявом банківської діяльності, є інструментом реалізації основної функції банку – фінансове посередництво, забезпечують отримання прибутку за рахунок кредитування, інвестицій та розрахунків, сприяють економічному зростанню шляхом фінансування виробничих і споживчих потреб суб'єктів господарювання та населення [12, с. 35].

Активи комерційного банку є одним з найважливіших об'єктів фінансового аналізу, управління і регулювання, оскільки ефективність і стабільність банківської діяльності визначається структурою і якістю заявлених активів. У науковій літературі на сьогодні існує кілька підходів до трактування природи банківських активів, які відображають різні аспекти їх функціонального призначення.

Згідно з економіко-фінансовим підходом, активи комерційних банків розглядаються як сукупність економічних ресурсів, які контролюються комерційним банком і здатні в майбутньому приносити дохід. Основна увага тут

приділяється здатності активів генерувати грошові потоки, тобто служити основою для прибутковості банку. Так, Мороз А.М. [20, с. 41] визначає банківські активи як ресурси, які інвестуються в різні форми для генерації прийняттого ризику.

При обліково-правовому підході активи розглядаються як елементи бухгалтерського обліку, які розкриваються на стороні активів балансу відповідно до чинного законодавства та стандартів бухгалтерського обліку. Бланк І.А. вважає, що активи є формою реалізації капіталу банку у вигляді фінансових і матеріальних ресурсів, що знаходяться під його контролем [1, с. 103].

Функціональний підхід акцентує увагу на ролі активів у реалізації ключових банківських функцій – кредитування, інвестування, ліквідності тощо. Активи класифікуються відповідно до рівня ризику, терміновості, прибутковості та ліквідності. Іванов Ю.Б. пропонує класифікувати активи з урахуванням їх ролі в операційній діяльності банку – як інструменти реалізації його стратегічних цілей [9, с. 52].

Інституційний підхід враховує особливості функціонування активів у різних типах банків (універсальних, інвестиційних, спеціалізованих) та їх роль у всій грошовій системі. При цьому активи розглядаються як елемент регуляторного впливу та монетарної політики. Так, Кириченко А.А. наголошує на важливості активів як засобу реалізації регуляторної функції монетарної політики центрального банку [12, с. 58].

Таким чином, інтерпретація характеру активів комерційного банку є міждисциплінарною і включає в себе економічні, правові, функціональні та інституційні аспекти. Узагальнення наукових підходів дозволяє сформулювати комплексне бачення ролі активів у діяльності банку та ефективніше управляти ними з урахуванням сучасних ризиків та кон'юнктури ринку.

Банківські активи є ресурсами, які контролюються банком і мають економічну цінність, яка може принести дохід або інші вигоди в майбутньому. У балансі банку активи відображають використання коштів, а його структура вказує напрямок розміщення коштів.

З економічної точки зору активи поділяються наступним чином:

1. Грошові кошти та їх еквіваленти є найбільш ліквідними активами, необхідними для забезпечення платоспроможності.
2. Депозити в інших банках, зазвичай у вигляді кореспондентських рахунків або міжбанківських кредитів.
3. Кредити клієнтам – основне джерело доходу для банків; вони створюють відсотки, але несуть кредитний ризик.
4. Інвестиції – інвестиції в цінні папери, які можуть бути як інвестиційними, так і спекулятивними.
5. Матеріальні та нематеріальні активи – такі як основні засоби, програмне забезпечення тощо (рис. 1.1.) [4, с. 235].

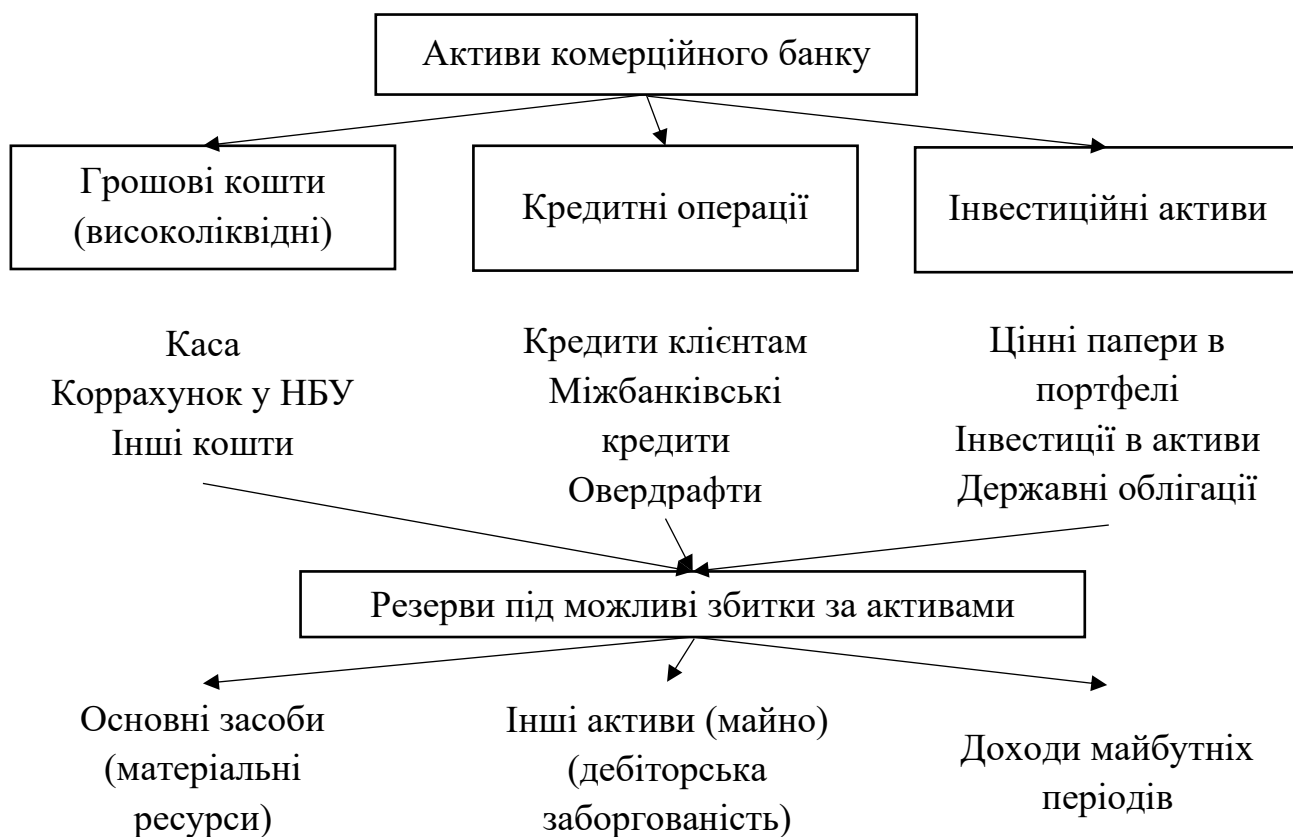

Рис. 1.1. Склад активів комерційних банків

У наукових дослідженнях прийнято розглядати активи комерційного банку за кількома критеріями (табл. 1.1.) [3, с. 118].

Активи комерційних банків покликані реалізувати економічні функції

отримання доходу (активи є джерелом прибутку шляхом нарахування відсотків, дивідендів та курсових різниць), ліквідну функцію (активи забезпечують здатність банку виконувати короткострокові зобов'язання), інвестиційну функцію (активи спрямовані на розвиток економіки шляхом кредитування та купівлі цінних паперів), а також регуляторна – умова та структура активів визначає впровадження стандартів НБУ та міжнародних стандартів (наприклад, Базель III, МСФЗ 9).

Таблиця 1.1.

Критерії класифікації активів комерційних банків

Критерії	Типи активів
За ліквідністю	Каса, рахунки НБУ, міжбанківські кредити, цінні папери
За прибутковістю	Доходи (кредити, інвестиції), не доходи (резерви)
За стандартом ризику	Стандартні, сумнівні, проблемні, безнадійні
За призначенням	Операція (для обслуговування клієнтів), інвестиції (для отримання доходу)

Економічна природа активів полягає у їх здатності приносити дохід для забезпечення прибутковості банківського бізнесу. При цьому активи схильні до ризику втрати капіталу, що вимагає ефективного управління. У контексті банківської системи пасиви являються сукупністю зобов'язань перед зовнішніми та внутрішніми юридичними та фізичними особами, які виникають в результаті залучення коштів. Вони складають джерела формування банківських активів.

Основними групами пасивів комерційного банку є:

1. Депозити клієнтів – є найважливішим джерелом ресурсної бази банку. Це зобов'язання перед вкладниками, за які банк нараховує відсотки.
2. Кошти, залучені з інших банків – міжбанківські кредити або депозити.
3. Випуск боргу - облігації, сертифікати тощо.
4. Банківський капітал. І хоча формально він відображається у пасиві, з економічної точки зору це власні кошти, які служать для покриття збитків і

забезпечення стабільності.

Зобов'язання Банку виконують кілька важливих функцій, зокрема формування ресурсної бази (забезпечення активної роботи банку (кредитування, інвестиції), є гарантією платоспроможності по відношенню до клієнтів і бізнес-партнерів, здійснює управління прибутковістю, оптимізуючи витрати ресурсів для максимізації чистого прибутку, а також розподіляє ризики (диверсифікація джерел фінансування для зменшення залежності).

У сучасній банківській практиці структура зобов'язань змінюється внаслідок процентної політики, довіри вкладників, конкуренції між банками, в результаті застосування інструментів цифрового банкінгу (віртуальні депозити, мобільні гаманці), валютних і процентних ризиків.

Економічна природа зобов'язань полягає в тому, щоб сформувати основу для банківської діяльності. Якість і структура зобов'язань впливають на вартість ресурсів, ліквідність і фінансову стабільність банку. Надмірна залежність від короткострокових зобов'язань може створити ризики рефінансування.

Взаємозв'язок активів і пасивів реалізується через балансове рівняння банку [17, с. 78]:

$$\text{Активи} = \text{Зобов'язання} + \text{Капітал} \quad (1.1)$$

Це рівняння є основою для формування стратегії управління активами та пасивами, де основною метою є оптимізація співвідношення прибутковості, ризику, ліквідності та терміновості ресурсів.

Банківські пасиви можна класифікувати за кількома ознаками:

1. Власний капітал: статутний капітал, емісійний дохід, резерви (включаючи резервні фонди), нерозподілений прибуток, додатковий капітал.
2. Зібрані кошти: депозити фізичними та юридичними особами, поточні рахунки клієнтів, кошти інших банків (у тому числі міжбанківські кредити).
3. Запозичені кошти: позикові кошти, кредити від НБУ, кредити від міжнародних фінансових організацій, власні випуски облігацій.
4. Період використання: короткострокові (до 1 року), середньострокові (1-

3 роки) та довгостроковий (більше 3 років).

5. За вартістю: сплачена кредиторська заборгованість (депозити, кредити) та вільні зобов'язання (поточні рахунки, залишки клієнтів).

Таким чином, активи комерційного банку являються економічною категорією, яка відображає характер банківського бізнесу як фінансового посередника. Вони є показником фінансової стабільності, джерелом прибутковості і каналом передачі монетарної політики в економіку. Науковий підхід до аналізу активів дозволяє ефективно управляти ресурсами і мінімізувати ризики.

Пасивами комерційного банку є не тільки обліком зобов'язань, а й показник ефективності банківської моделі, джерело прибутковості, інструмент реалізації стратегії фінансової стабільності. У контексті динамічного фінансового середовища банки повинні проводити гнучку і диверсифіковану пасивну політику, спрямовану на підтримку довіри клієнтів, оптимізацію витрат на ресурси і дотримання нормативних вимог.

1.2. Теоретичні підходи до управління активами та пасивами банку

Управління активами та пасивами є критичною функцією в операціях будь-якого комерційного банку, оскільки забезпечує баланс між джерелами фінансування та їх сферами застосування. З економічної точки зору, така система управління є не тільки засобом підтримки фінансового балансу, але й інструментом стратегічного розвитку, оптимізації прибутковості та зниження ризиків.

Однією з головних цілей управління активами та пасивами комерційного банку є підтримка достатньої ліквідності. Відсутність ліквідних активів може призвести до неможливості виконувати зобов'язання перед вкладниками, кредиторами або контрагентами, що пов'язано з фінансовою нестабільністю або навіть банкрутством. Ефективне управління дозволяє уникати касових розривів, прогнозувати майбутні грошові потоки, а також балансувати між

короткостроковими та довгостроковими ресурсами.

Основними видами ліквідності є

1. Поточна ліквідність – здатність банку виконувати свої зобов'язання протягом короткого періоду (до 30 днів).
2. Стратегічна (довгострокова) ліквідність – здатність залишатися платоспроможною в середньостроковій і довгостроковій перспективі.
3. Ліквідність ринку – можливість швидко реалізувати активи на ринку без значної втрати вартості.
4. Резервна ліквідність - це пул ресурсів (включаючи обов'язкові резерви в НБУ), які активізуються в разі кризової ситуації [31].

Основними інструментами надання ліквідності є планування грошових потоків, регулярний прогноз доходів і витрат, планування надходжень і платежів, аналіз розривів ліквідності (розривів між активами та пасивами за строками погашення).

Банк намагається розмістити активи в найбільш прибуткових інструментах (кредити, інвестиції), але ці операції пов'язані з ризиками (відсотки, кредит, валюта тощо). Управління активами і пасивами дозволяє оптимально розподіляти ресурси між високоризиковими та безпечними активами, забезпечити прибутковість без втрати фінансової стабільності, використовувати аналітичні моделі для прогнозування змін цін і коливань ринку. Так, інвестування здійснюється у високоліквідні активи, зокрема: державні облігації, депозитні сертифікати НБУ, при цьому, основним у користуванні є наступні ринкові інструменти: Репо операції (тимчасовий продаж цінних паперів з викупом), рефінансування кредитів від НБУ в міру необхідності та міжбанківське кредитування - швидкий доступ до короткострокових ресурсів. Управління активами та пасивами дозволяє оптимально розподіляти ресурси між високоризиковими та безпечними активами, забезпечувати прибутковість без втрати фінансової стабільності та використовувати аналітичні моделі для прогнозування змін цін і коливань ринку [32].

Управління активами та пасивами необхідне для дотримання стандартів,

встановлених регуляторами. Отож, комплаєнс є системою внутрішнього контролю, процедур і політик фінансової установи, яка покликана відповідати правовим, нормативним, ліцензованим, етичним і професійним стандартам, якими є (НБУ, ДПС, міжнародні органи). Комплаєнс є інструментом управління ризиками недотримання, які можуть призвести до санкцій, штрафів, втрати ліцензії або репутаційного збитку.

Головним регулятором в Україні є НБУ (правила банківського нагляду, валютного контролю, управління ризиками); ДПС України (податкове право), Кримінальний кодекс, закони про фінансовий нагляд, аудит, бухгалтерський облік. Міжнародні вимоги реалізуються завдяки:

- 1) Базельським стандартам (Базель I-III) у сфері капіталу, ризиків і ліквідності;
- 2) FATF, AML/CFT – протидія відмиванню грошей;
- 3) OECD CRS, FATCA – автоматичний обмін податковою інформацією;
- 4) Стандарти ESG/CSR - нефінансова звітність [30].

Отож, управління активами та пасивами необхідне для дотримання стандартів, встановлених (НБУ) або міжнародними стандартами (Базель III):

1. Коефіцієнт власного капіталу (H2).
2. Коефіцієнт ліквідності (LCR, NSFR).
3. Обмеження валютних позицій і процентна чутливість.

Відзначимо, що основними напрямками комплаєнсу у фінансових установах є ідентифікація клієнта, моніторинг угод, виявлення підозрілих операцій; звітування Держфінмоніторингу. Банківський нагляд націлений на встановлення відповідності стандартам (капітал, ліквідність, кредитні ризики), звітуванню НБУ, стрес-тести тощо. Податковий комплаєнс реалізовує контроль подання звітності відповідно до законодавства, правильний розрахунок податків, попередження агресивного податкового планування.

Важливим є перевірка клієнтів на підставі санкційних списків (OFAC, ЄС, ООН) та контроль за дотриманням ліцензійних умов.

Створення комплаєнс-системи у банку передбачає наступні складові

елементи (табл. 1.2.) [13, с. 145].

Таблиця 1.2.

Елементи комплаєнс-системи у комерційному банку

Елемент	Функція
Комплаєнс-офіцер/департамент	координує рекомендації щодо відповідності, перевіряє ризики
Внутрішня політика	визначення правил поведінки співробітників і клієнтів
Навчання персоналу	Регулярні тренінги з питань протидії відмиванню коштів, етики та протидії корупції
Автоматизовані системи моніторингу	ІТ-рішення для виявлення підозрілих дій
Аудит та звітність	Внутрішній та зовнішній контроль відповідності

Основним значенням забезпечення відповідності виступає зниження регуляторних ризиків (штрафи, вилучення ліцензії), захист репутації банківської установи, привабливість для іноземних інвесторів через прозорість, сприяння сталому розвитку – етичне управління, ESG, а також побудова довіри клієнтів.

Управління ризиками є системною інтегрованою функцією, яка дозволяє компанії не тільки уникати втрат, але і використовувати ризики як джерело нових можливостей. Сучасні умови вимагають проактивного, аналітичного та цифрового підходу до управління ризиками, який включає не тільки фінансові, але й стратегічні, соціальні та технологічні аспекти.

Основними складовими системи управління ризиками є:

1. Визначення ризиків – джерел та видів потенційних ризиків.
2. Оцінка (аналіз) – визначення ймовірності настання події та ступеня можливих втрат.
3. Моніторинг – постійний моніторинг змін у навколишньому середовищі та стану ризику.
4. Контроль і реагування – надання актуальної інформації про ризики для управління.

Методична основа управління ризиками, аналізу та моделювання

представлена аналізом SWOT, PEST і GAP; VaR (Value at Risk), моделювання Монте-Карло, формування теплової карти ризиків тощо.

Пріоритетними стратегіями реагування визначено:

1. Уникнення відмови від ризикованого проекту.
2. Страхування передачі, хеджування, аутсорсинг.
3. Внутрішній контроль, резерви, диверсифікація.
4. Свідоме вирівнювання з ризиком в межах толерантності.

Міжнародні стандарти управління активами та пасивами комерційних банків сьогодні представлені наступними стандартами діяльності:

1. ISO 31000:2018 – Міжнародний стандарт управління системними ризиками.
2. COSO ERM Framework – інтегрована система управління ризиками для бізнес-середовища.
3. Базель II/III – Стандарти управління ризиками в банках;
4. Платоспроможність II – стандарти для страхових компаній;
5. Ризики ESG є центром сталого розвитку [2, с. 141].

Управління дозволяє визначити чутливість портфеля банку до різних факторів і своєчасно коригувати політику. Стабільна структура активів і пасивів, яка підвищує довіру вкладників і партнерів, підвищує кредитоспроможність банку, дає можливість залучати іноземні інвестиції та міжбанківські кошти на вигідних умовах. Управління активами та пасивами – це не тільки інструмент поточного управління, а й механізм стратегічного фінансового планування, що включає: довгостроковий прогноз змін у структурі балансу та адаптацію до нових економічних умов, моделювання впливу різних макроекономічних сценаріїв на прибутковість та ризики.

Таким чином, економічна необхідність управління активами обумовлена необхідністю забезпечення стійкості, ефективності та конкурентоспроможності банківської установи. Успішна політика управління активами та ва забезпечує не тільки короткострокову стабільність, але і довгостроковий розвиток банку в умовах невизначеного ринку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ТА ПАСИВАМИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В УКРАЇНІ У 2022-2024 РОКАХ

2.1. Оцінки результатів управління активами і пасивами комерційних банків в Україні

У період з 2022 по 2024 рік український банківський сектор продемонстрував значну стабільність та адаптивність, незважаючи на виклики, пов'язані з всеосяжною війною та економічною нестабільністю. Завдяки ефективним заходам Національного банку України і самих банків вдалося забезпечити безперебійну роботу фінансової системи і підтримати економіку країни.

В аналізованому періоді активи комерційних банків України демонстрували стійке зростання, що свідчить про адаптацію банківської системи до викликів війни та економічної нестабільності (табл. 2.1.) [22].

Дані табл. 2.1. свідчать, що фактичні обсяги активів комерційних банків України у 2024 році безупинно зростали і становили 3414,92 млрд грн проти 2351,681 млрд грн, що на 1063,24 млрд грн та на 469,89 млрд грн більше за аналогічні показники 2022 та 2023 років – або на 145,2% та 115,9%. Це свідчить про поступове відновлення банківської системи після початкового шоку масового вторгнення.

Основними причинами зростання активів комерційних банків України у 2022-2024 роках стали:

1. Активне кредитування бізнесу та громадськості. У 2024 році чисте корпоративне кредитування зросло на 109,8% та 111,0%, порівняно з 2022-2023 роками.

2. Збільшення інвестицій в ОВДП.

4. Зростання депозитної бази: банківські депозити зросли на 11,5% у 2024 році, надавши додаткову ліквідність банківській системі.

Аналіз динаміки активів комерційних банків України у 2022-2024 роках

млрд грн

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення звітного періоду (+, -) до	
				2022 року	2023 року
Всього, активи, з них:	2351,68	2945,03	3414,92	1063,24	469,89
Активи в іноземній валюті	731,01	830,25	959,61	228,6	129,36
з них: нерезиденти	416,90	535,31	650,98	234,08	115,67
Готівкові кошти	74,76	79,22	111,32	36,56	32,1
Банківські метали	0,16	0,12	0,24	0,08	0,12
Кошти в НБУ	82,48	213,49	229,45	146,97	15,96
Коррахунки в інших банках	315,08	348,17	355,23	40,15	7,06
з них: нерезиденти	303,21	336,54	344,32	41,11	7,78
Строкові вклади в інших банках та кредити, надані іншим банкам	51,01	57,44	114,92	63,91	57,48
Кредити надані клієнтам	1036,21	1024,68	1138,03	101,82	113,35
Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції	1022,66	1466,47	1693,02	670,36	226,55
Резерви за активними операціями банків	369,94	371,19	357,99	-11,95	-13,2

5. Частка NPL впала до 30,3% у 2024 році, що свідчить про поліпшення якості кредитного портфеля.

6. Сприятливі макроекономічні умови, що знайшли прояв у стабільній міжнародній допомозі, економічному зростанню і підтримали банківський сектор, забезпечили стабільність на валютному ринку та зменшили інфляційний тиск.

7. Цифровізація банківських послуг. Активне впровадження цифрових технологій, зокрема безконтактних платежів та мобільного банкінгу, сприяло розширенню клієнтської бази та підвищенню ефективності банківської діяльності.

У період 2022-2024 років комерційні банки України продемонстрували активне зростання інвестиційної діяльності, особливо в цінних паперах і довгострокових

інвестиціях.

Відбулося значне зростання інвестицій у ОВДП – більш ніж на 33% на рік, що стало основним фактором зростання їхніх активів. Проте відбулося скорочення інвестицій в інші інструменти: при цьому банки зменшили свої вкладення в депозитні сертифікати НБУ на 11,6% на рік і виділили ресурси держоблігаціям.

Стосовно структури власності державних облігацій відзначимо, що на початок 2025 року банки все ще були найбільшими акціонерами державних облігацій і володіли 46% загального обсягу обігу.

Ключовою основою формування активів комерційних банків виступає сфера кредитування. Проте, хоча абсолютні значення і зростають, та все ж питома вага даного сегменту активів навпаки знизилася – з 44,1% у 2022 році до 33,3% у звітному.

Детальніше дослідимо стан та тенденції кредитування позичальників в Україні у 2022-2024 роках (табл. 2.2) [22].

Таблиця 2.2.

Аналіз динаміки показників кредитування суб'єктів економіки України
у 2022-2024 роках

млрд грн

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення звітнього періоду (+, -) до	
				2022 року	2023 року
Всього кредити, надані клієнтам, з них:	1036,21	1024, 68	1138,03	101,81	113,34
кредити, що надані органам державної влади	24,81	18,35	13,08	-11,73	-5,27
кредити, що надані суб'єктам господарювання	801,41	783,70	850,58	49,17	66,88
кредити, що надані фізичним особам	209,94	222,60	274,27	64,33	51,67
кредити, надані небанківським фінансовим установам	0,05	0,05	0,10	0,05	0,05

Основну частку наданих кредитів комерційних банків України склали кредити, надані суб'єктам господарювання та кредити фізичним особам. Мова йде про фізичних та юридичних осіб. Частка кредитів суб'єктів господарювання становить у загальному обсязі у 2024 році 74,7% проти 77,3% у 2022 році (рис. 2.1.).

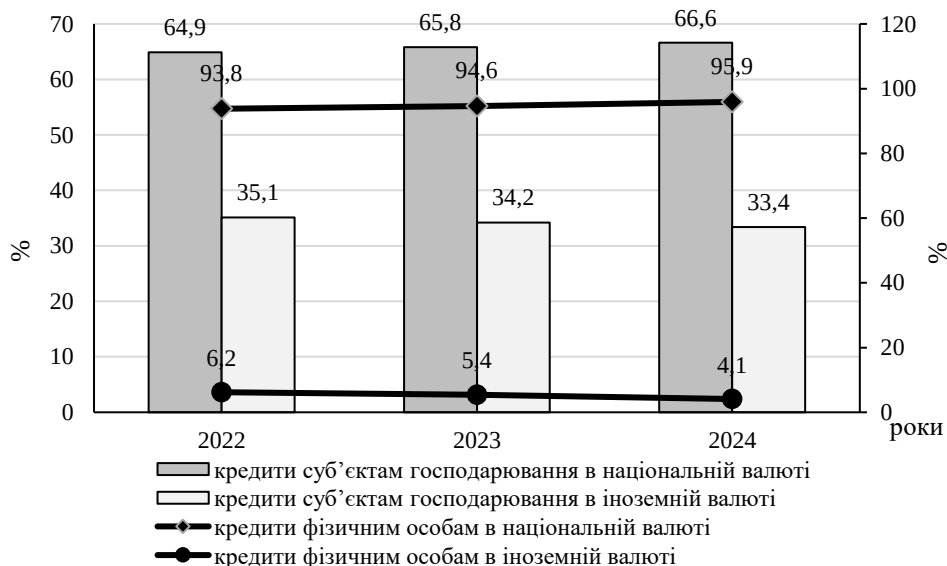

Рис. 2.1. Динаміка показників структури кредитування суб'єктів господарювання та фізичних осіб за валютою в Україні у 2022-2024 роках

Абсолютні обсяги кредитування суб'єктів господарювання становили у 2024 році 850,358 млрд грн проти 801,41 млрд грн що на 49,17 млрд грн та на 66,88 млрд грн більше за аналогічні показники 2022 та 2023 років відповідно.

Частка кредитування фізичних осіб склала 21,1% у 2024 році проти 20,2% у 2022 році. Абсолютні значення становили 274,27 млрд грн у 2024 році проти 209,94 млрд грн у базовому, що на 64,33 млрд грн та на 51,67 млрд грн за відповідні значення 2022-2023 років відповідно.

Аналіз динаміки структури кредитування суб'єктів господарювання та фізичних осіб за валютою свідчить про переважну частку кредитів, наданих даним суб'єктам у національній валюті – 66,6% юридичним особам (проти 64,9% у 2022 році) та 95,9% фізичним особам (проти 93,8% у 2022 році).

У період 2022-2024 років банківський сектор України зазнав значних змін у структурі та розмірі пасивів, що визначалося впливом зовнішніх та внутрішніх

факторів дії (табл. 2.3.) [21; 22].

Таблиця 2.3.

Аналіз динаміки пасивів комерційних банків України у 2022-2024 роках

млрд грн

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення звітного періоду (+, -) до	
				2022 року	2023 року
Всього пасиви, з них:	2351,68	2946,03	3414,92	1063,24	468,89
Капітал	215,84	296,04	368,35	152,51	72,31
з нього: статутний капітал	407,02	404,75	406,84	-0,18	2,09
Зобов'язання банків	2135,84	2648,98	3046,57	910,73	397,59
Зобов'язання банків в іноземній валюті	799,06	867,62	993,16	194,1	125,54
Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків	6,46	6,76	4,27	-2,19	-2,49
Кошти суб'єктів господарювання	889,53	1260,16	1497,36	607,83	237,2
Кошти фізичних осіб (з ощадними (депозитними) сертифікатами)	933,24	1083,76	1216,23	282,99	132,47
Кошти небанківських фінансових установ	53,19	61,74	66,43	13,24	4,69

Згідно даних табл. 2.3. пасиви комерційних банків зросли з 2351,68 млрд грн у 2022 році до 314,92 млрд грн у 2024, що на 1063,24 млрд грн (145,2%) та на 468,89 млрд грн (115,9%) більше за аналогічні показники 2022 та 2023 років відповідно. Таке становище свідчить про те, що банки активно залучають ресурси для фінансування економіки. У 2023 році відбулося незначне зменшення статутного капіталу (з 407,02 млрд грн до 404,75 млрд грн) з подальшою стабілізацією у 2024 році до рівня 406,84 млрд грн. основними факторами впливу визнано:

1. Фінансові втрати та знецінення. Так, у 2022 році понад 20 банків були збитковими, включаючи державний «Укресімбанк» і «Сбербанк», а також «Сенс Банк». Втрати зменшили власний капітал банків, що негативно позначилося на їх капіталізації.

2. У 2023 році НБУ провів оцінку якості активів і достатності капіталу 20 найбільших банків. В результаті деякі банки, зокрема Укресімбанк, переглянули розмір збитків, що призвело до скорочення капіталу. Наприклад, коефіцієнт власного капіталу «Укресімбанку» впав до 4,2% при мінімумі 10%.

3. У 2023 році, незважаючи на поліпшення фінансових показників, акціонери не зробили значних інвестицій у статутний капітал банків. В результаті статутний капітал банків залишився без змін або зменшився через закриття окремих установ.

4. З 5 серпня 2024 року банки перейшли до трирівневої структури капіталу відповідно до вимог ЄС. Це призвело до перерозподілу складових капіталу, зокрема до включення накопиченого прибутку в основний капітал 1 рівня, що могло вплинути на розмір статутного капіталу.

5. У 2020 році мінімальний статутний капітал для реєстрації банків був тимчасово зменшений з 500 млн грн до 200 млн грн. Це вплинуло на структуру капіталу нових банків.

6. У 2023 році кількість банків зменшилася з 67 до 65 через закриття Форвард Банку та Айбокс Банку. Це призвело до незначного скорочення загального статутного капіталу банківської системи [24].

Зобов'язання банків за три роки зросли на 142,6% та на 115,0% порівняно з 2022-2023 роками, що відображає зростання залученого капіталу. Так, основними джерелам залучених коштів стали:

1. Кошти суб'єктів господарювання – залучення коштів юридичних осіб за три роки збільшилося на 97,5%, що свідчить про зростання довіри компаній до банківської системи.

2. Кошти фізичних осіб - підвищення депозитів у населення за три роки зросло на 67,3%, що також відображає зростання довіри до банків.

Зростання даних зобов'язань пов'язано з низкою економічних, фінансових і соціальних факторів, які вплинули на поведінку клієнтів банків і стратегії самих фінансових установ. Мова йде про:

1. Збільшення клієнтського кредиту – у період з 2022 по 2023 рік відбулося значне збільшення залишків фізичних осіб і компаній на банківських рахунках фізичних осіб (з 439 млрд грн до 711 млрд грн) та юридичних осіб (з 490 млрд грн до 936 млрд грн), що обумовлене обмеженими можливостями інвестицій і споживання в умовах війни, а також зростанням довіри до банківської системи.

2. Банки активно залучали кошти населення та бізнесу через привабливі депозитні програми. Рекордне зростання строкових депозитів населення в гривні за понад десятиліття – збільшення частки коштів клієнтів у зобов'язаннях банків до близько 91%. Це свідчить про ефективну політику банків щодо залучення ресурсів та зростання довіри клієнтів [25].

3. У 2022–2023 роках Україна отримала значну міжнародну фінансову допомогу, яка частково надходила до банківської системи: міжнародні резерви України зросли на 42% у 2023 році та на 8% у 2024 році. Ці кошти сприяли підвищенню ліквідності банків та дозволили їм активніше залучати кошти клієнтів.

4. Завдяки стабільній роботі банків та підтримці з боку держави та міжнародних партнерів, довіра населення та бізнесу до банківської системи зросла. Це сприяло збільшенню обсягів коштів, які клієнти зберігають у банках, та, відповідно, зростанню зобов'язань банків перед ними.

Валютні зобов'язання комерційних банків України зросли з 779,06 млрд грн у 2022 році до 993,16 млрд грн або на 194,1 млрд грн (124,3%) та на 125,54 (114,5%) млрд грн, що свідчить про активізацію валютних операцій банків. Факторами впливу на дане зростання стала низка макроекономічних, регуляторних та поведінкових факторів. Це відображає як внутрішні перетворення, так і відповіді на зовнішні виклики, зокрема всеосяжну війну та її наслідки для фінансової системи.

З 2022 року попит на іноземні валюти стабільно зростає. Вже у січні-травні

2024 року населення і малий бізнес купили 9,7 млрд дол США готівкою - на 2,6 млрд більше, ніж за аналогічний період 2023 року. Частка населення та МСБ у загальному валютному попиті зросла до 38% у 2024 році порівняно з 18% у 2023 році. Це пов'язано з амортизаційними очікуваннями, бажанням заощадити і необхідністю фінансувати імпорту. Крім того, банки активно нарощували свої валютні зобов'язання для задоволення зростаючого попиту клієнтів: у січні-травні 2024 року банки збільшили свої чисті валютні холдинги на 1,6 млрд доларів, що свідчить про активне залучення валютних ресурсів. Банки використовували ці кошти для проведення валютних операцій, задоволення потреб клієнтів в іноземній валюті та підтримки ліквідності.

У період 2023-2024 років Україна отримала значну міжнародну фінансову підтримку. Так, у 2023 році міжнародні резерви України зросли на 42%, перевищивши 40,5 млрд дол США, у 2024 році – на 8% - до 43,8 млрд дол США. Ці кошти частково перетекли в банківську систему і збільшили валютні зобов'язання банків.

Перехід до гнучкого валютного курсу в жовтні 2023 року і поступова лібералізація валютного ринку позначилися на валютних зобов'язаннях банків. У 2024 році офіційний курс гривні до долара США перевищив 42 грн/дол. Це призвело до переоцінки валютних зобов'язань банків у місцевих валютах і збільшення їх обсягу.

Відбулося збільшення імпорту та державні витрати збільшили попит на валюту. Зокрема, у грудні 2024 року продаж валюти НБУ досяг рекордних 5,3 млрд дол США, що пов'язано з високими бюджетними витратами на імпорту зброї та енергоносіїв. Банки були змушені залучати додаткові валютні кошти для обслуговування цих операцій.

У період 2022-2024 років український банківський сектор показав значне зростання прибутковості, що свідчить про коригування до складних економічних умов. Так, у 2022 році після початку великої війни банки зазнали збитків, що призвело до негативного значення показника рентабельності активів, проте вже у 2023 році відбулося відновлення прибутковості банківського сектора, що

сприяло поліпшенню прибутковості власного капіталу. У листопаді 2024 року ROA становив 4,93%, що свідчить про ефективне використання банками активів (рис. 2.2.) [21; 22].

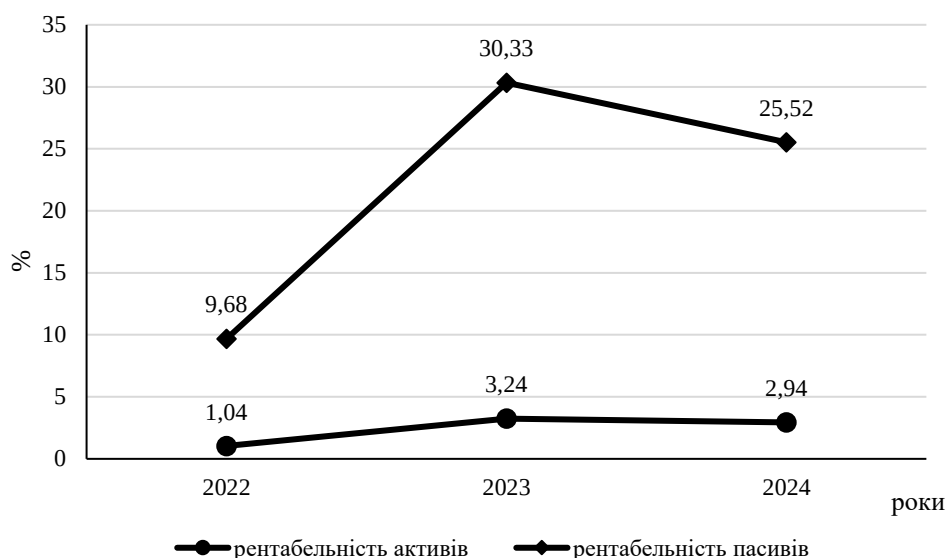

Рис. 2.2. Динаміка рівня рентабельності активів та капіталу комерційних банків України у 2022-2024 роках

Рентабельність капіталу характеризувалася наступними особливостями: у 2022 році відбулося значне зниження рентабельності інвестицій через банківські збитки. Станом на 1 січня 2024 року ROE становив 30,33%, що є значним покращенням порівняно з попереднім роком. За підсумками 2024 року ROE досягла 25,52%, що свідчить про деяке погіршення зростання прибутковості банківського сектора.

Вважаємо, що основними факторами, які вплинули на прибутковість, стало поліпшення якості активів (зниження частки непрацюючих кредитів сприяло зростанню прибутковості), зниження податкового навантаження (у 2024 році ставка податку на прибуток банку впала з 50% до 25%, що позитивно позначилося на чистому прибутку), зростання кредитування (активні кредити підприємствам і домогосподарствам сприяли збільшенню доходів банків), вкладення державних облігацій (банки активно інвестували в ОВДП, що забезпечувало стабільний дохід).

Таким чином, аналіз динаміки показників формування та використання

активів і пасивів комерційних банків України відображає адаптацію банківської системи до нових економічних умов та її роль у збереженні фінансової стабільності країни. Український банківський сектор показав значне поліпшення прибутковості активів і капіталу в 2022-2024 роках, що свідчить про його стабільність і ефективність в умовах економічних викликів.

2.2. Аналіз управління активами та пасивами АТ «Ощадбанк»

АТ «Ощадний банк України» посідає провідні позиції серед українських банків за розміром активів та є одним із лідерів на роздрібному банківському ринку. Його міжнародна діяльність активно розширюється завдяки широкому впровадженню трастових операцій. Крім того, банк динамічно розвиває напрямки факторингу, форфейтингу, лізингу та інші фінансові послуги.

Із початком повномасштабного вторгнення росії в Україну АТ «Ощадбанк», як установа критичної інфраструктури, зосередив зусилля на забезпеченні стабільної та безперервної роботи всіх каналів обслуговування. Це охоплювало функціонування відділень, банкоматів, мобільного застосунку, чат-боту, контакт-центру та мережі терміналів. Клієнти переконалися в надійності банку навіть у період війни, що сприяло збереженню довіри не лише до АТ «Ощадбанку», а й до всієї банківської системи України.

Сьогодні українці можуть отримати банківські послуги у близько 1200 відділеннях у всіх контрольованих регіонах країни. За даними НБУ, станом на кінець 2023 року АТ «Ощадбанк» мав найширшу мережу відділень серед українських банків. До послуг клієнтів також доступні 2793 банкомати та 2559 терміналів самообслуговування. Більшість сервісів банку цілодобово доступна в застосунку «Мобільний Ощад».

У 2024 році АТ «Ощадбанк» показав значне збільшення активів, що свідчить про ефективне управління та пристосування до складних економічних умов (табл. 2.4.) [26].

Дані табл. 2.2 свідчать, що активи банку збільшувалися у 2022-2024 роках

з 269274,07 млн грн до 428588,93 млн грн, що на 159314,9 млн грн та на 82053,21 млн грн більше за 2022 та 2023 роки відповідно або 159,2% та 123,7%. Таке становище вказує на динамічний розвиток банку та нарощення його потенціалу.

Таблиця 2.4.

Аналіз динаміки активів АТ «Ощадбанк» у 2022-2024 роках

Показники	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Абсолютний приріст, +, -	Відносний приріст, %
				2024 рік/ 2022 рік	2024 рік/ 2022 рік
Всього активів, з них (млн грн):	269274,07	346535,72	428588,93	159314,9	159,2
Грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви	28376,71	65850,01	68331,66	39954,95	240,8
Кредити та аванси клієнтів	83215,59	89109,02	111082,52	27866,93	133,5
Інвестиційні цінні папери	143398,85	173447,68	227657,97	84259,12	158,8
Інвестиційна нерухомість	626,79	542,60	559,12	-67,67	89,2
Переплата з податку на прибуток	470,94	62,77	0,4	-470,54	0,1
Відстрочені активи з податку на прибуток	-	865,37	-	-	-
Основні засоби	6521,34	10208,80	11368,68	4847,34	174,3
Нематеріальні активи	2106,47	2465,15	3171,56	1065,09	150,6
Інші фінансові активи	1319,77	746,51	591,70	-728,07	44,8
Інші нефінансові активи	3237,58	3237,80	5825,33	2587,75	179,9

Негативним показником розвитку комерційного банку є збільшення резервів та погіршення якості проведених активних операцій. Так, грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви у 2024 році становили 68331,66 млн грн, що на 39954,95 млн грн або на 2481,65 млн грн або на 240,8% та на 103,8% більше за 2022 та 2023 роки відповідно. Такий стан вказує на те, що відбувається підвищення ліквідності та платоспроможності банку.

Чисті активи АТ «Ощадбанк» збільшувалися у 2024 році за рахунок збільшення вартості кредитів клієнтам (з 83215,59 млн грн до 111082,52 млн грн або на 133,5%), інвестиційних цінних паперів (з 143398,85 млн грн до 227657,97 млн грн, що на 84259,12 млн грн або на 158,8% більше).

Структура активів АТ «Ощадбанк» у 2022-2024 роках зазнала суттєвих змін (табл. 2.5.) [26; 28].

Таблиця 2.5.

Аналіз динаміки показників структури активів АТ «Ощадбанк»
у 2022-2024 роках

%

Показники	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Абсолютний приріст звітного періоду (+, -) до	
				2022 року	2023 року
Всього активів, з них:	100,0	100,0	100,0	-	-
Грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви	10,5	19,0	15,9	5,4	-3,1
Кредити та аванси клієнтів	30,9	25,7	25,9	-5,0	0,2
Інвестиційні цінні папери	53,3	50,1	53,1	-0,1	3,1
Інвестиційна нерухомість	0,2	0,2	0,1	-0,1	0,0
Переплата з податку на прибуток	0,2	0,0	0,0	-0,2	0,0
Відстрочені активи з податку на прибуток	-	0,2	-	-	-
Основні засоби	2,4	2,9	2,7	0,2	-0,3
Нематеріальні активи	0,8	0,7	0,7	0,0	0,0
Інші фінансові активи	0,5	0,2	0,1	-0,4	-0,1
Інші нефінансові активи	1,2	0,9	1,4	0,2	0,4

Основна частка активів банку належала інвестиційним цінним паперам (з 53,3% у 2022 році до 53,1% у звітному) та кредитами та авансам клієнтів (з 30,9% у 2022 році до 25,9% у 2024) [37]. Зросла частка грошових коштів та їх еквівалентів – з 10,5% у 2022 році до 15,9% у 2024 тощо.

Відзначимо, що ключовими факторами ефективного управління активами досліджуваного банку визначено наступні:

1. Диверсифікація активів шляхом збалансованого розміщення коштів між кредитами та інвестиціями, що призвело до формування стабільного доходу.
2. Підвищення якості кредитного портфеля через зниження частки непрацюючих кредитів, що сприяло підвищенню прибутковості.
3. Оптимізація операційних витрат – відбулося збереження витрат на рівні попереднього року і це дозволило збільшити чистий прибуток.

Так у 2024 році АТ «Ощадбанк» продемонстрував ефективне управління

активами, що сприяло зростанню прибутковості та зміцненню позицій на банківському ринку України.

Банк, як і будь-яке підприємство, для здійснення своєї господарської та комерційної діяльності повинен мати певну суму коштів, тобто ресурсів.

Структуру банківських ресурсів формують:

1. Власні ресурси (регулятивний капітал банку).

2. Залучені ресурси (кошти до запитання фізичних та юридичних осіб, строкові кошти фізичних та юридичних осіб, кредиторська заборгованість, цінні папери власного боргу).

3. Запозичені ресурси (кошти НБУ, кошти банків, кредиторська заборгованість за операціями з банками, цінні папери субординованого боргу).

Проаналізуємо динаміку пасивів банку за 2022-2024 роки (табл. 2.6) [26].

Таблиця 2.6

Аналіз динаміки пасивів АТ «Ощадбанк» за 2022-2024 роки

млн грн

Показники	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Абсолютний приріст, +, -	Відносний приріст, %
				2024 рік/ 2022 рік	2024 рік/ 2021 рік
1	2	3	4	5	6
Всього пасиви, з них:	247092,54	317811,21	428588,93	181496,4	173,5
Всього зобов'язання, з них:	246603,52	317811,22	393962,34	147358,8	159,8
Заборгованість перед іншими банками	54,33	366,36	185,58	131,25	341,6
Кошти клієнтів	233940,31	302944,01	377148,65	143208,3	161,2
Забезпечення	1179,98	939,50	1284,53	104,55	108,9
Інші фінансові зобов'язання	606,96	608,67	566,74	-40,22	93,4
Інші нефінансові зобов'язання	1289,95	1450,88	2292,40	1002,45	177,7
Поточне зобов'язання з податку на прибуток	0,04	2953,48	2131,32	2131,28	5328300,0
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	97,83	-	362,74	264,91	370,8
Інші фінансові зобов'язання	2676,15	5361,91	8909,75	6233,6	332,9
Випущені єврооблігації	6041,53	2935,58	1080,65	-4960,88	17,9
Субординований борг	716,44	250,82	-	-	-
Усього капіталу	22181,53	28724,51	34614,43	12432,9	156,1

1	2	3	4	5	6
Акціонерний капітал	49724,98	49724,98	49724,98	0	100,0
Резерв переоцінки будівель	1473,48	1985,38	1871,34	397,86	127,0
Резерв переоцінки за фінансовими активами	60,89	9,73	-	-	-
Резерв переоцінки інвестицій в інструменти капіталу	684,60	880,86	309,17	-375,43	45,2
Кумулятивна сума курсових різниць	2,54	2,70	3,17	0,63	124,8
Непокритий збиток	29777,75	23891,42	17294,22	-12483,5	58,1
Неконтрольована частка участі	12,78	12,28	12,17	-0,61	95,2

Дані табл. 2.6. засвідчують, що АТ «Ощадбанк» у 2022-2024 роках вирішував стратегічні питання подальшого розвитку. Відбулося збільшення боргів банку, що формують фінансові ресурси банку для проведення активних операцій – з 246603,52 млн грн у 2022 році до 393962,34 млн грн у 2024 році, що на 147358,8 млн грн (159,8%) та на 74204,64 млн. грн. (124,5%) відповідно більше за показник 2022-2023 років.

Потужну частку зобов'язань становлять кошти клієнтів, що станом на кінець 2026 року у 6 разів перевищують власний капіталу банку. За весь аналізований період зростання коштів клієнтів становило 143208,3 млн грн або на 161,2%, що підкреслює особливу довіру клієнтів до банківської установи.

В свою чергу, зростання обсягів власного капіталу банку становило 34614,43 млн грн, що на 12432,9 млн грн та на 5889,92 млн грн або на 156,1% та 120,5% відповідно більше. Не відбувалося збільшення акціонерного капіталу – сталий його розмір 47724,98 млн. грн. Позитивним є зменшення обсягів субординованого боргу банку: з 716,44 млн. грн. у 2022 році до повного погашення у 2024 році.

Комплексний підхід до управління ресурсним капіталом дозволить узгодити робочу структуру і задіяти ефективні управлінські методи, у відповідності до визначених цілей АТ «Ощадбанк», серед яких: збільшення доходу за акціями, тобто підвищення вартості банку для його акціонерів,

підтримка достатнього рівня прибутковості, що є внутрішнім джерелом поповнення власного капіталу, а також дотримання вимог розміру власного капіталу та управління ризиками.

Детальніше зупинимось на показниках кредитування банку, зокрема фізичних та юридичних осіб. Так, умови воєнного стану обмежили діяльність банку у сфері приватного кредитування та вже у 2023 році АТ «Ощадбанк» відновив активне кредитування населення. Кредитний портфель фізичних осіб збільшився на 30% - до 15 млрд грн. Банк посів третє місце в українській банківській системі за обсягом приватного кредитування. За програмою «еОселя» надано понад 2747 пільгових кредитів на 4,1 млрд грн. У 2024 році кредитування приватних клієнтів продовжує зростати і досягнув 25,7 млрд грн (131%). Обсяг іпотечного портфеля перевищив 10 млрд грн. За програмою «еОселя» надано понад 14,6 млрд грн кредитів, що на 65% більше, ніж у 2023 році [16; 36].

Ведучи мову про кредитування юридичних осіб, відзначимо, що у 2022 році банк зосереджується на підтримці аграрного сектору та продовольчої безпеки. У 2023 році АТ «Ощадбанк» збільшив кредитування компаній, укладено нових кредитних договорів на суму понад 27 млрд грн, що вдвічі більше, ніж у 2022 році. Кредитний портфель сільського господарства, харчової та переробної галузей досяг 9,9 млрд грн. у 2024 році банк продовжує підтримувати бізнес – кредитний портфель МСБ виріс до 24,5 млрд грн. У нових кредитах надано 14,5 млрд грн, з них 4,3 млрд грн - через партнерські програми. Профінансовано понад 300 проектів енергонезалежності на суму понад 1 млрд грн.

Отже, основними складовими активів АТ «Ощадбанк» є грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви, інвестиційні цінні папери, кредити та аванси клієнтам, заборгованість банків. Структура активів банку не відповідає його концепції як роздрібного банку, оскільки основні активи сформовані за напрямом цінних паперів, тобто державних боргових інструментів.

Таким чином, ефективне формування ресурсної бази (пасивів) комерційного

банку є важливою складовою його стратегії, необхідної для забезпечення його стійкості, росту та відповідності вимогам ринку та регуляторних органів. Управління активами банку вимагає постійного аналізу, стратегічного планування та вжиття ефективних заходів для забезпечення стійкості, прибутковості та конкурентоспроможності банку на ринку фінансових послуг. У період з 2022 по 2024 рік АТ «Ощадбанк» продемонстрував стійке зростання кредитування як фізичних, так і юридичних осіб, що свідчить про його активну роль у підтримці економіки України в умовах воєнного стану.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ І ПАСИВАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

3.1. Зарубіжний досвід управління активами і пасивами банку

Управління активами та пасивами комерційного банку є ключовим елементом стратегії управління ризиками Банку, яка спрямована на фінансову стабільність та прибутковість. Необхідність удосконалення управління активами та пасивами комерційного банку визначається зростанням макроекономічної невизначеності, адже у зв'язку з геополітичними ризиками, інфляційними коливаннями і законодавчими змінами комерційні банки потребують більш гнучкого і стійкого управління своїми ресурсами, щоб забезпечити стабільну прибутковість і платоспроможність. Високий ризик процентної ставки і нестабільність грошового ринку для банків щумовлює ризик того, що вартість залучених і розміщених коштів зміниться. Нормативні вимоги постійно змінюються – зростають вимоги до ліквідності, капіталу та управління ризиками.

Сьогодні досвід провідних міжнародних банківських систем пропонує низку ефективних практик, які можуть бути адаптовані для українського банківського сектору у вирішенні заявленої проблематики. Основними трендами підходів до управління активами та пасивами комерційних банків визначено наступні.

1. Управління активами та пасивами – ALM системи є стратегічним процесом, який допомагає банкам підтримувати фінансову стабільність шляхом оптимізації прибутковості, мінімізуючи ризики ліквідності, процентні ставки та волатильність ринку. У різних країнах банки застосовують конкретні підходи до ALM залежно від економічного середовища, регуляторних вимог та розвитку ринку (табл. 3.1.) [39; 40; 41].

Відповідно до цієї системи Базель III встановлює стандарти управління ліквідністю і капіталом, включаючи: коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR),

який вимагає від банків утримувати достатні високоякісні ліквідні активи протягом 30 днів у стресовій ситуації для покриття чистого відтоку грошових коштів, та коефіцієнт фінансування (NSFR), який гарантує, що банки мають стабільне фінансування для покриття своїх зобов'язань протягом одного року. Загалом, ці вимоги допомагають підвищити стійкість банків до фінансових шоків і забезпечити кращу ліквідність.

Таблиця 3.1.

Характеристика зарубіжного досвіду реалізації ALM системи управління активами та пасивами комерційних банків

Країна	Підхід
США (управління ризиками)	1. Широке використання моделей сценарного аналізу та ціннісного ризику (VaR) 2. Впровадити хеджування через деривативи (свопи, ф'ючерси) для контролю ризику процентної ставки
Німеччина (ALM як частина внутрішньої моделі ризику)	1. ALM інтегрований в систему управління ризиками Банку. 2. Основна роль відводиться аналізу тривалості активів/пасивів і стрес-тестів.
Великобританія (інновації в ALM і ESG nexus)	1. Поєднання ALM з екологічними, соціальними та управлінськими факторами (ESG). 2. Використання сценаріїв зеленої трансформації для довгих планувальних горизонтів.
Японія (консервативне управління, увага на процентний ризик)	1. Високий пріоритет для управління процентною маржею в контексті постійно низьких процентних ставок. 2. Важливість якісного моніторингу термінів погашення депозитів і кредитів.
Сінгапур (ALM як частина цифрової трансформації)	1. Впровадження штучного інтелекту та машинного навчання для моделювання поведінки клієнтів. 2. Інтеграція ALM в єдину цифрову платформу управління ризиками.
Спільні інновації ALM у світі: 1. Управління динамічним розривом - постійне коригування активів і пасивів до ринкових змін. 2. Поведінковий ALM – з урахуванням неформальних моделей поведінки клієнтів (наприклад, рання виплата депозитів). 3. Коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) і чистий стабільний коефіцієнт фінансування (NSFR) є найважливішими показниками згідно з Базелем III. 4. Операції з передачі значних ризиків (SRT) – передача кредитного ризику шляхом сек'юритизації	

Таким чином, зарубіжний досвід управління активами та пасивами комерційних банків базується на інноваційних підходах, поглибленому аналізі та відповідності нормативним вимогам. Впроваджуючи міжнародний досвід ALM, Україна може значно покращити стабільність своєї банківської системи, зокрема шляхом автоматизації процесів ALM, розширення аналізу ризиків та інтеграції зі стратегією клімату та соціальних фінансів.

2. Stress тести і моделювання сценаріїв, «matched book». Провідні банки регулярно моделюють кризові сценарії, які дозволяють оцінити вплив на активи, пасиви та капітал. Стратегія «matched book» передбачає гармонізацію термінів і процентних ставок за активами і пасивами, що дозволяє банкам ефективно управляти ризиками ліквідності і процентних ставок.

Стрес-тестування (stress testing) є ключовим інструментом у системі управління активами та пасивами банків, дозволяючи оцінити стійкість фінансових установ до несприятливих економічних сценаріїв. Цей підхід широко застосовується у провідних банківських системах світу та є невід'ємною частиною регуляторних вимог. Основними його принципами є:

1. Прогнозний – необхідність оцінити вплив можливих негативних подій на фінансову стабільність банку.
2. Інтегрований – бути частиною комплексної системи управління ризиками та планування стратегії.
3. Гнучкість – розглядати різні сценарії, включаючи історичні та гіпотетичні.
4. Регулярність – повинен тривати з урахуванням змін внутрішнього і зовнішнього середовища.

Так, США та Федеральна резервна система проводить щорічні стрес-тести за програмою Comprehensive Capital Analysis and Review (CCAR), щігльно якої комерційні банки моделюють три сценарії: фундаментальний, несприятливий і дуже несприятливий для оцінки достатності капіталу і стійкості до економічних шоків. Банк Англії регулярно проводить стрес-тести для оцінки стійкості банківської системи. У 2025 році сценарій включав помірне зростання інфляції і

зниження світового ВВП, а також моделювання зниження світової торгівлі на 20% через геополітичну напруженість. Європейський центральний банк проводить щорічні стрес-тести в рамках процесу SREP для оцінки стійкості банків до фінансових і економічних шоків. Результати використовуються для виявлення необхідних заходів, включаючи коригування капіталу та зміни управління. Австралійський регуляторний орган планує провести перший у 2025 році системний стрес-тест, до якого увійдуть банки, пенсійні фонди, страхові компанії та інші фінансові установи, для виявлення потенційних ризиків у взаємопов'язаній фінансовій системі [39; 40; 41].

Таким чином, зарубіжний досвід показує, що стрес-тести є невід'ємною частиною ефективного управління активами та пасивами банків, що дозволяє виявити слабкі місця в балансі, оцінити вплив різних ризиків і прийняти обґрунтовані стратегічні рішення. Для українських банків впровадження стрес-тестів кращої практики сприятиме підвищенню фінансової стабільності та відповідності міжнародним стандартам.

3. Інструменти деривативів для хеджування. Похідні фінансові інструменти, такі як свопи, ф'ючерси, опціони та інші похідні фінансові інструменти, часто використовуються банками Європи і США для хеджування ризиків, пов'язаних з процентними ставками, коливаннями валютних курсів та іншими факторами. Найважливішими похідними інструментами є:

3.1. Процентні свопи, які дозволяють банкам обмінюватися фіксованими та змінними процентними платежами, що допомагає управляти ризиками, пов'язаними з коливаннями процентних ставок.

3.2. Валютні свопи – використовуються для хеджування валютних ризиків, дозволяючи банкам обмінюватися платежами в різних валютах.

3.3. Процентні опціони (caps, floors, collars), що забезпечують захист від небажаних змін процентних ставок шляхом встановлення лімітів коливань.

3.4. Ф'ючерси та форварди служать для фіксації майбутніх процентних ставок або обмінних курсів та зменшення невизначеності.

Такі банки, як JPMorgan Chase та Citigroup (США) активно

використовують деривативи для хеджування процентних та валютних ризиків. Згідно з даними, 92% фінансових установ у США використовують процентні свопи для управління ризиками, пов'язаними з їхніми кредитними портфелями.

Британські банки, зокрема Barclays, Lloyds і NatWest, використовують структурне хеджування за допомогою процентних свопів для компенсації зобов'язань, таких як депозити клієнтів і власний капітал. Цей підхід допомагає вирівняти прибутки і зробити прибутковість більш передбачуваною, навіть коли відсоткові ставки коливаються.

Європейські банки активно використовують деривативи для хеджування процентного ризику, зокрема через свопи EURIBOR. У період з березня 2021 року по вересень 2022 року обсяг таких свопів збільшився приблизно на 50%, що підкреслює їхню важливість для управління ризиками [39; 40; 41].

Основними перевагами використання деривативів є ефективне хеджування ризиків (деривативи дозволяють банкам хеджуватися від небажаних змін процентних ставок, валютних курсів та інших ринкових факторів), гнучкість (можливість адаптувати інструменти до конкретних потреб банку), зниження витрат на фінансування (американські компанії, наприклад, використовують валютні свопи для конвертації облігацій в євро і таким чином знижують свої витрати на фінансування).

Базовими ризиками визначено складність бухгалтерського обліку та адміністрування (недостатній контроль може призвести до фінансових втрат, як це сталося в Індії), регуляторні вимоги (банки повинні відповідати таким стандартам, як SA-CCR, які вимагають точного розрахунку ризику контрагента), ринкові ризики (еправильне використання деривативів може призвести до значних фінансових втрат) тощо.

Вважаємо, що використання деривативів є невід'ємною частиною сучасного управління активами та пасивами в банківському секторі. Вони надають інструменти для ефективного хеджування ризиків та забезпечують фінансову стабільність і прибутковість. Однак успішне використання деривативів вимагає високого рівня експертизи, належного обліку та дотримання

регуляторних вимог.

4. Застосування принципів екватора (Equator Principles) є основою для управління екологічними та соціальними ризиками в проектному фінансуванні, забезпечуючи відповідальне рішення про ризик.

5. Клієнтоорієнтований підхід, згідно якого інноваційне управління пасивами включає аналіз поведінкових моделей вкладників і прогнозування термінів вкладу, що особливо ефективно в цифрових банках (наприклад, ING, Revolut).

Виділимо ключові можливості для впровадження передової зарубіжної практики у систему управління активами та пасивами комерційних банків в Україні з урахування національних особливостей:

1. Нормативне забезпечення. Зокрема, Національний банк України вже впроваджує стандарти Basel III, що є основою для подальшого розвитку ALMA.

2. Технологічна інфраструктура вимагає впровадження сучасних IT-рішень, включаючи штучний інтелект, дозволяє поліпшити управління ризиками і підвищити ефективність банківських операцій.

3. Кадровий потенціал включає професійний розвиток персоналу у сфері управління ризиками та управління ризиками сприятиме ефективному впровадженню нових практик [39; 40; 41].

Таким чином, заявлені підходи дозволяють забезпечити зниження ризику ліквідності та процентної ставки, збільшення прибутковості за рахунок оптимізації ресурсної бази, зміцнення довіри вкладників і партнерів, краще дотримання міжнародних стандартів (Базель III, МСФЗ 9), удосконалення управління активами та пасивами є ключем до сталого розвитку банків у кризових ситуаціях та їх міжнародної конкурентоспроможності. Впровадження міжнародного досвіду управління активами та пасивами банків сприятиме підвищенню стійкості та конкурентоспроможності українського банківського сектору.

3.2. Проблеми та пропозиції щодо удосконалення управління активами та пасивами банку

Управління активами та пасивами комерційних банків має вирішальне значення для забезпечення їх фінансової стійкості. В Україні цей процес стикається з низкою специфічних викликів, зумовлених внутрішніми та зовнішніми факторами. Проведемо дослідження окремих з них.

1. Проблемні активи та кредитний ризик. Значна частка непрацюючих активів на балансах банків залишається серйозною проблемою. Прострочені кредити та неякісна застава ускладнюють управління активами та знижують прибутковість банківських операцій. Це також впливає на здатність банків ефективно планувати та впроваджувати стратегії управління активами та пасивами. Відзначимо, що у 2022-2024 роках український банківський сектор зіткнувся з низкою викликів, пов'язаних зі збільшенням частки непрацюючих кредитів (NPL) і збільшенням кредитного ризику. Ці проблеми були обумовлені як зовнішніми факторами, такими як повне військове вторгнення, так і внутрішніми структурними недоліками (рис. 3.1.) [21; 22; 23].

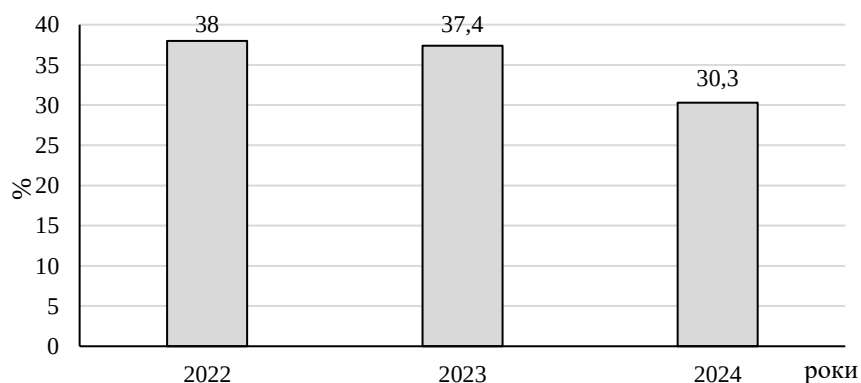

Рис. 3.1. Динаміка рівня непрацюючих кредитів (NPL) в Україні у 2022-2024 роках

Так, на початок 2022 року частка NPL склала 27%, продовжуючи тенденцію до зниження, що спостерігається з 2018 року. На кінець 2022 року, через наслідки війни частка непрацюючих кредитів зросла до 38%, а обсяг непрацюючих кредитів досяг 432 млрд грн. Станом на 1 січня 2024 року: частка

NPL впала до 37,4%, обсяг непрацюючих кредитів зменшився на 10 млрд грн до 422 млрд грн. Кінець 2024 року засвідчив, що частка NPL впала до 30,3%, що говорить про поступове поліпшення якості кредитного портфеля. За структурою непрацюючих активів у державних банків наприкінці 2022 року було понад 80% NPL, особливо понад 40% у АТ «ПриватБанк». Частка непрацюючих кредитів у корпоративному секторі залишалася високою, хоча спостерігалось поступове зниження. Якість приватного кредитного портфеля у 2024 році покращилася, особливо через державні програми фінансування, такі як «еОселя».

Основними факторами зростання кредитного ризику можемо назвати:

1) військові заходи, що зумовили знищення активів і заставного майна, падіння доходів і погіршення платоспроможності позичальників знизили їх здатність обслуговувати кредити;

2) економічна нестабільність у формі інфляції, валютних коливань та інші макроекономічні фактори, які ускладнювали прогнозування та планування;

3) обмеження інструментів хеджування – недостатній розвиток інструментів хеджування зменшив здатність банків ефективно управляти ризиками.

2. Надлишкова ліквідність та її неефективне використання. У часи економічної нестабільності банки можуть накопичувати надлишкову ліквідність, яка не завжди ефективно використовується для кредитування чи інвестування. Це призводить до зниження дохідності активів і може свідчити про обережну або консервативну стратегію управління ризиками. Зокрема, у 2022-2024 роках українська банківська система зіткнулася з проблемою надмірної ліквідності, яка замість стимулювання економіки за рахунок кредитів орієнтувалася переважно на інструменти низького ризику, такі як депозитні сертифікати НБУ і облігації внутрішньої державної позики (ОВДП).

Ввадаємо, що основними причинами накопичення надлишкової ліквідності стало:

1. Фінансування дефіциту бюджету, що призвело до збільшення обсягу обігових коштів і, таким чином, до збільшення ліквідності банківської системи.

2. Міжнародна фінансова допомога, спрямована на підтримку економіки та бюджету, також сприяли накопиченню ліквідності в банках.

3. Через високі ризики, пов'язані з війною та економічною нестабільністю, банки обмежили кредитування, що призвело до накопичення вільних коштів.

4. Неефективне використання надлишкової ліквідності – замість використання вільних коштів для кредитування реального сектора економіки банки вважали за краще інвестувати в депозитні сертифікати НБУ (у 2023 році банки розмістили значні суми у депозитних сертифікатах НБУ, які дали річну віддачу від 15% до 25%), державні облігації, що допомогло фінансувати дефіцит бюджету, але не сприяло кредитуванню бізнесу та громадськості. Це призвело до того, що банки отримували прибуток від держави, але не виконували свою основну функцію - фінансування економіки за рахунок кредитів [5, с. 176].

Похитнулося фінансове посередництво, адже грошовий мультиплікатор в Україні залишився низьким (менше 2,0), що свідчить про слабкий перерозподіл заощаджень на інвестиційні потреби економіки. МСБ мали труднощі з отриманням кредитів, що обмежувало їх розвиток та відновлення після руйнувань, спричинених війною.

3. Недостатній розвиток інструментів хеджування. Українські банки використовують деривативи та інші інструменти хеджування лише в обмеженому обсязі для управління своїми ризиками, пов'язаними з коливаннями процентних ставок та валютних курсів. Це обмежує їхню здатність управляти активами та пасивами в умовах нестабільного ринкового середовища [6, с. 92].

4. Обмеженість аналітичних та ІТ-ресурсів. Ефективне управління активами та пасивами комерційних банків вимагає сучасних інформаційних систем та аналітичних інструментів. Багато українських банків обмежені в цих сферах, що ускладнює моделювання сценаріїв, аналіз ризиків та прийняття обґрунтованих рішень.

5. Вплив макроекономічних та геополітичних факторів. Економічна нестабільність, інфляція, валютні коливання та геополітичні ризики створюють додаткові виклики для управління дебіторською заборгованістю та

зобов'язаннями. Ці фактори ускладнюють прогнозування та планування, підвищують рівень невизначеності та ризику.

У період 2022-2024 років банківська система України зіткнулася зі значними проблемами, зокрема через велику війну, економічну нестабільність та інфляційні ризики. Наведені обставини виявили низку проблем в управлінні активами та пасивами банків, які потребують системного вдосконалення [34].

Вважаємо, що основними пропозиціями щодо удосконалення управління активами та боргами повинні стати наступні заходи:

1. Активізація кредитування реального сектору та створення стимулів для банків шляхом впровадження механізмів, які б стимулювали банки вкладати надлишкову ліквідність в кредити МСБ, особливо через державні схеми гарантування кредитів. Перегляд нормативних актів та вимог, що обмежують кредитування банків з метою досягнення балансу між фінансовою стабільністю та економічним зростанням, а також зниження регуляторного тиску.

2. Зниження кредитного ризику шляхом реструктуризації заборгованості. Варто активно викуповувати непрацюючі кредити, що сприятиме підвищенню якості портфеля. Варто запровадити списання безнадійної заборгованості, особливо в роздрібному сегменті. Національний банк України повинен регулювати фінансовий ринок, зокрема щодо виявлення кредитного ризику та управління непрацюючими активами.

Вважаємо, що базовими перспективами на 2025 рік є зниження частки NPL кредитів, поліпшення економічної ситуації шляхом стабілізації макроекономічних показників та підвищення платоспроможності позичальників, поліпшення кредитування, адже банки мають достатній потенціал для підтримки економіки за рахунок збільшення кредитування. Національний банк України повинен і надалі покращувати регуляторне середовище у напрямку зниження кредитного ризику.

3. З метою мінімізації надлишкової ліквідності та її неефективного використання НБУ доцільно переглянути процентні ставки депозитних сертифікатів, щоб знизити привабливість цього інструменту для банків і

стимулювати їх більш активно кредитувати. Варто створити стимули для кредитування, впроваджуючи державні програми гарантування кредитів або субсидування процентних ставок, що може зменшити ризики для банків і спонукати їх кредитувати бізнес і громадськість.

4. Поліпшення управління проблемними активами шляхом впровадження європейських підходів. Національному банку України варто оновити підходи до визначення непрацюючих активів з урахуванням вимог законодавства ЄС, що підвищить прозорість та ефективність управління проблемними активами.

5. Посилення контролю та управління ризиками шляхом запровадження трилінійної моделі управління захистом проблемних кредитів, яка передбачає чіткий розподіл обов'язків між підрозділами банку та посилення ролі системи управління ризиками.

6. Гармонізація з європейськими стандартами, зокрема імплементація стандартів ЄС – впровадження інтеграції законодавства ЄС у внутрішній фінансовий сектор, зокрема щодо достатності капіталу та управління ризиками, що сприятиме підвищенню стабільності банківської системи.

7. Забезпечення сталого фінансового розвитку шляхом реалізації політики, яка включає інтеграцію екологічних, соціальних та управлінських факторів у систему корпоративного управління банків.

8. Інтеграція штучного інтелекту (ШІ) в управління ризиками, що дозволить банкам точно оцінювати кредитний стан позичальників, своєчасно виявляти потенційні ризики і забезпечувати більш точну кредитну політику.

9. Підвищення фінансової грамотності завдяки освітнім програмами для домогосподарств та підприємців, що забезпечить підвищення попиту на банківські кредити та послуги тощо.

Таким чином, покращення управління банківськими активами та пасивами в Україні має вирішальне значення для забезпечення фінансової стабільності та підтримки економічного зростання. Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності банківської системи та її інтеграції в європейську фінансову сферу.

ВИСНОВКИ

Управління активами та пасивами є суттєвим фактором забезпечення фінансової стабільності, платоспроможності та прибутковості банківської системи. Активи та пасиви є основними елементами балансу кожного комерційного банку, які відображають економічну природу його діяльності. Банківські активи є ресурсами, що використовуються для отримання доходу, зокрема кредити, інвестиції, готівкові та міжбанківські операції, а пасиви є зобов'язаннями банку перед вкладниками, кредиторами та іншими бізнес-партнерами, які є джерелами формування багатства.

Управління активами та пасивами комерційних банків визнано заходами з оптимізації взаємозв'язку між джерелами і напрямками використання ресурсів з урахуванням таких параметрів, як ліквідність, рентабельність, ризик і часові характеристики. Управління активами та пасивами є системним підходом, оскільки поєднує у собі фінансове планування, управління ліквідністю, управління ризиками та стратегії прибутку. Баланс між активами та пасивами впливає на здатність банку виконувати свої зобов'язання, реагувати на зовнішні виклики та підтримувати стабільний розвиток.

Аналіз динаміки показників формування та використання активів і пасивів комерційних банків України відображає адаптацію банківської системи до нових економічних умов та її роль у збереженні фінансової стабільності країни. Зменшення статутного капіталу комерційних банків України у 2022-2024 роках зумовлене поєднанням внутрішніх та зовнішніх факторів, включаючи фінансові збитки, регуляторні зміни та відсутність додаткових вкладень від акціонерів. Зростання зобов'язань комерційних банків України перед суб'єктами господарювання та фізичними особами у 2022-2024 роках було зумовлено збільшенням залишків коштів клієнтів на рахунках, поживавленням кредитування та зниженням процентних ставок, активною політикою банків щодо залучення депозитів, надходженням міжнародної фінансової допомоги та зміцненням довіри до банківської системи. Приріст валютних зобов'язань комерційних

банків України у 2022-2024 роках обумовлено збільшенням попиту на валюту з боку населення і компаній, активною інтеграцією банками валютних ресурсів для обслуговування клієнтів, отриманням міжнародної фінансової допомоги, девальвацією гривні та валютна лібералізація, збільшенням імпорту та витрат домогосподарств тощо.

Встановлено основні проблеми управління активами та пасивами комерційних банків України, які пов'язані з високим кредитним ризиком та NPL-кредитами, обмеженим використанням інструментів хеджування та їх похідних, недостатньою інтеграцією європейських підходів до управління ризиками, слабкою аналітичною базою та необхідністю вдосконалення ІТ-рішень у даній сфері. Корисним у цій проблематиці повинен стати зарубіжний досвід, зокрема досвід США, ЄС, Великобританії, Китаю, які демонструють ефективність стрес-тестів, хеджування деривативів, стратегічного планування ліквідності тощо.

Основними пропозиціями щодо покращення управління активами та пасивами комерційних банків в Україні визначено:

1. Покращення якості кредитного портфеля, зменшення частки непрацюючих активів та підвищення ефективності кредитного аналізу.
2. Оптимізація використання ліквідності завдяки перенаправленню надлишкової коштів у прибуткові та безпечні інвестиції.
3. Розвиток інструментів хеджування шляхом використання сучасних фінансових інструментів для управління ризиками.
4. Інвестиції в аналітичні та ІТ-ресурси – створення ефективних систем аналізу та прогнозування.
5. Врахування макроекономічних та геополітичних ризиків задля розробки стратегій, що враховують зовнішні виклики та забезпечення гнучкості управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бланк І.А. Управління активами і пасивами банку : підруч. / І.А. Бланк. Київ : Ніка-Центр, 2020. 520 с.
2. Бланк І.А. Управління банківською ліквідністю. К.: Ніка-Центр, 2019. 312 с.
3. Воробйова О.В. Банківські операції: структура, ризики, управління : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 304 с.
4. Герасимович А.М., Мельник М.І. Аналіз банківської діяльності : підруч. Київ : КНЕУ, 2020. 368 с.
5. Дереза В., Волошина М. Аналіз та напрями стабілізації показників ліквідності комерційного банку. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. С. 171-179.
6. Діденко А.І. Стратегії управління активами і пасивами банку в умовах ринкової нестабільності. *Економіка і прогнозування*. 2023. № 1. С. 85-94.
7. Заруцька О., Павлов Р., Павлова Т., Гринько Т., Левкович О., Гвініашвілі Т. Трансформації стратегії управління ресурсами українських банків. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2024. Т. 2, №55. С. 20-34.
8. Ефективність, подальша модернізація та стійкість – три кити нової стратегічної програми Ощадбанку до 2028-го. URL : <https://www.oschadbank.ua/news/efektivnist-podalsa-modernizacia-ta-stijkist-tri-kiti-novoi-strategicnoi-programi-osadbanku-do-2028-go-12>. (дата звернення: 15.04.2025)
9. Іванов Ю.Б. Управління активами і пасивами банків: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2021. 276 с.
10. Ілляшенко Н. С. Аналіз інструментів управління ліквідністю банку. *Вісник НБУ*. 2023. № 5. С. 32-40.
11. Карчева Г.Т., Карчева О.Я. Ефективне управління активами і пасивами — необхідна умова фінансової стійкості банку. *Науковий вісник Чернігівського*

державного інституту економіки і управління. Серія 1: Економіка. 2021. Вип. 1. С. 240-249.

12. Кириченко О.А. Монетарна політика і банківська система: теорія та практика. К.: НАДУ, 2020. 296 с.

13. Козьменко С.М., Волошко І.В., Шпиг Ф.І. Стратегічний менеджмент банку : навч. посіб. Суми : УАБС НБУ, 2021. 412 с.

14. Корнієнко Т.В. Комплексне управління активами і пасивами комерційного банку в умовах ринкової трансформації економіки : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01 / Українська академія банківської справи Національного банку України. Суми, 2004. 20 с. URL : <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/51157>. (дата звернення: 03.03.2025)

15. Кравець Т.В. Управління банківськими ризиками в умовах сучасних викликів. *Фінанси України*. 2022. № 9. С. 52-63.

16. Кредитування великого бізнесу у 2024 році: майже SWOT-аналіз. ULR : <https://www.oschadbank.ua/news/kredituvanna-velikogo-biznesu-u-2024-roci-majze-swot-analiz-dzerelo-httpsbizcensornetm3470675>. (дата звернення: 09.04.2025)

17. Ларіонова І.В. Управління активами та пасивами в комерційному банку : навч. посіб. Харків : ХНЕУ, 2022. 272 с.

18. Мішкін Ф.С. Гроші, банківська справа і фінансові ринки : пер. з англ. Київ : Основи, 2019. 640 с.

19. Мороз А.М., Лаврушин О.І. Банківський менеджмент : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 368 с.

20. Мороз А.М. Банківські операції: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2020. 384 с.

21. НБУ. Звіт про фінансову стабільність за 2022-2024 роки. URL : <https://bank.gov.ua>. (дата звернення: 07.04.2025)

22. Національний банк України. Офіційний сайт. URL : <https://bank.gov.ua>. (дата звернення: 07.04.2025)

23. НБУ. Стрес-тестування банківської системи України: результати 2023 року. Київ : НБУ, 2024. 45 с.

24. Національний інститут стратегічних досліджень. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості у період воєнного стану в Україні (січень – лютий 2024 р.). URL : <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-u-period-voyennoho-3>. (дата звернення: 10.04.2025)

25. Нові ролі українських банків. URL : <https://www.oschadbank.ua/news/novi-rol-i-ukrainskih-bankiv>. (дата звернення: 11.04.2025)

26. Ощадбанк опублікував річний фінансовий звіт за 2023 рік, підтверджений зовнішнім аудитором. URL : <https://minfin.com.ua/ua/2024/05/06/126364173/>. (дата звернення: 23.04.2025)

27. Павліковський А.М., Матвієнко С.В. Стратегія управління активами і пасивами комерційного банку: теоретико-методичні підходи та вітчизняна практика. *Фінанси, облік і аудит*. 2022. Вип. 17. С. 166-173.

28. Павлюк О.О. Вплив регуляторного середовища на управління активами і пасивами банку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2023. Вип. 17, ч. 2. С. 60-64.

29. Попова І.М. Підходи до оптимізації структури активів та пасивів банку. *Економічний часопис*. 2024. № 2. С. 70-78.

30. Про банк: стратегія розвитку на 2024-2028 роки. URL : <https://www.oschadbank.ua/about/strategy>. (дата звернення: 27.04.2025)

31. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>. (дата звернення: 05.03.2025)

32. Про затвердження Положення про визначення кредитного ризику за активними банківськими операціями банків України : Постанова НБУ від 30.06.2016 р. № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>. (дата звернення: 05.03.2025)

33. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р.

№ 679-XIV. URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14. (дата звернення: 05.03.2025)

34. Соколова Х., Волкова В. Активи та пасиви банків України: сучасний стан та фактори впливу. *Економіка і організація управління*. 2020. № 4. DOI: 10.31558/2307-2318.2018.4.7.

35. Ступак Я.С. Удосконалення методичного забезпечення управління активами та пасивами банку. *Теорія та практика у сучасній науці*: матеріали XXIV Міжнародної наукової конференції. Горлівка, 2022. С. 148. URL : <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/62960>. (дата звернення: 05.05.2025)

36. Черговий рекордний рік Ощадбанку: зростання кредитування, збільшення відрахувань до державної скарбниці, підтримка бюджету через механізм ОВДП. URL : <https://www.oschadbank.ua/news/cergovij-rekordnij-rik-osadbanku-zrostanna-kredituvanna-zbilsenna-vidrahuvan-do-derzavnoi-skarbnici-pidtrimka-budzetu-cerez-mehanizm-ovdp>. (дата звернення: 28.04.2025)

37. У першому півріччі 2024 року Ощадбанк отримав 8,81 млрд грн чистого прибутку. URL : <https://www.oschadbank.ua/news/u-persomu-pivricci-2024-roku-osadbank-otrimav-881-mlrd-grn-cistogo-pributku>. (дата звернення: 28.04.2025)

38. Шварц О.В. Інтегроване управління активами і пасивами як філософія управління сучасним банком. *Вісник кредитно-економічного факультету Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана*. 2021. Вип. 1. С. 104-108.

39. Chiu M., Li Y. Optimization of Asset and Liability Management of Banks with Minimum Possible Changes. *Mathematics*. 2023. Vol. 11, No. 12. DOI: 10.3390/math11122761.

40. Roba H. A., Legass H. A. The Impact of Asset & Liability Management on Profitability: Evidence from Selected Private Commercial Banks in Ethiopia. *International Journal of Finance and Banking Research*. 2024. Vol. 10, No. 6. P. 104-117.

41. Roncalli T. Liquidity Stress Testing in Asset Management – Part 3.

Managing the Asset-Liability Liquidity Risk. *arXiv preprint*. 2021. arXiv:2110.01302.

URL : <https://arxiv.org/abs/2110.01302>. (дата звернення: 13.04.2025)